

О'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKGA BERILAYOTGAN IQTISODIY IMKONIYATLAR

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti

Menejment fakulteti 2-kurs talabasi

Jaxbarov Abror Axror o'g'li

Annotatsiya. Maqolada O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikga berilayotgan iqtisodiy imkoniyatlar o'rganilgan.

Kalit so'zlar. Tadbirkorlik, kichik biznes subyektlari, tijorat banki, kredit, foiz stavkasi, capital risk.

Butun Jahon iqtisodiy integratsiya sharoitda iqtisodiyotda chuqur tarkibiy o'zgarishlar va tizimli islohotlarni amalga oshirish, shuningdek, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning omili sifatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik (KBXT)ning ahamiyati ortib boryotganini ko'rishimiz mumkin. Statistika ma'lumotlarning yaqqol misolidir. Masalan: "Xitoyda ish bilan band aholining 81,4 foizi, yalpi ichki mahsulotning (YAIM) 54,3 foizi, Yaponiyada mos ravishda 70,8; 67,0 foizi, AQSH da 50,6; 53,1 foizi kichik biznes ulushiga to'g'ri kelmoqda". Bundan tashqari Butun Jahon tijorat banki ma'lumotlarida esa, yo'lovchi tashish umumiy temir yo'l transportining 20,0%ini, shu jumladan, tezyurar poyezdlar hozirgi kunda faqat 1,0%ni tashkil etadi. (Hindiston va Yaponiyada yo'lovchi tashish miqdori bo'yicha yuk tashish hajmidan oshadi). Jahon temir yo'llarining 2 trln. yo'lovchi-km yo'lovchi aylanmasi mamlakatlar bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:¹

Yaponiya va Yevropa—370-380mlrd. yo'lovchi, Hindiston va Xitoy -deyarli 300 mlrd. yo'lovchi, boshqa mamlakatlar—200 mlrd. yo'lovchi. Yuqorida qayd qilinyotgan holatlar mamlakat aholisining hayot darajasini oshirish uchun tadbirkorlik salohiyatini

¹ Jahon banki ma'lumotlari

(TS) rivojlantirish, uning barqaror sur'atlarda o'sishini ta'minlash, mustaqil xo'jalik yuritish tashabbuskorligidan samarali foydalanishga imkon beruvchi institutsional asoslarini takomillashtirib borishni taqozo etadi². Bunda KBXT subyektlari faoliyatini davlat va tijorat banklari tomonidan iqtisodiy dastak va vositalar orqali qo'llab-quvvatlashda selektivlik tamoyilini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Ushbu yondashuv tijorat banklari tomonidan KBXTni qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslarini takomillashtirishni, tadbirkorlik salohiyatini oshirish uslubiyoti va strategiyasini takomillashtiruvchi yangi ilmiy dastur yaratishni va muammolarni tizimli hal etish imkonini beradi. Tadbirkorlikni tijorat banklari tomonidan qo'llab -quvvatlashning uchta muhim yo'nalishini alohida ta'kidlash o'rinlidir, masalan:³

- tovar va xizmatlar bozorida talab va taklifni muvozanatini kuzatish va zarur holda unga aralashish;
- korxonaning ichki muhitini tartibga soladigan fiskal va kredit siyosatni amalga oshirish;
- mavjud davlat institutsional tizimning o'z-o'zini tartibga solish mexanizmini yaratish. KBXTning tijorat banklari tomonidan qo'llab -quvvatlanishiga ehtiyojmand ekanligini zamonaviy ishlab chiqarishning quyidagi sabablarga ko'ra o'z faoliyatini kuchaytirilgan talablarga mos bo'lishi kerakligini taqoza etishi mumkin.

Ushbu sabablar quyidagilarni misol qilishimiz mumkin:

- mahsulot(xizmat) hayotiy (layoqatlilik) davrining qisqarganligi, tovarlarning turi va bir martalik turkummahsulotlar chiqarish hajmi ko'payganligi sababli tovar(xizmatlar) turlarini tezda o'zgartirish imkonini beradigan yuqori o'zgaruvchan ishlab chiqarishga bo'lgan ehtiyoji;
- mehnatni tashkil etish va taqsimlash nazoratining mutlaqo yangi shakllarini talab qiladigan murakkab texnologiyalardan foydalanishi;

² Jahon banki ma'lumotlari

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son

- mahsulotni sotgandan keyingi xizmat ko'rsatish va qo'shimcha xizmat qiladigan mahsulot sifatiga munosabatni tubdan o'zgartiradigan mahsulot (xizmat ko'rsatish) bozoridagi jiddiy raqobatga duch kelishi;

- ishlab chiqarish to'lovlari tarkibining birdaniga o'zgarishi; tashqi muhit noaniqligini hisobga olish ehtiyoji. Iqtisodiy adabiyotda tijorat banklari tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning zarurligi nazariy jihatdan asoslangan va quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi deb ta'kidlanadi;

- mablag' to'plashda yordamlash, jumladan, imtiyozli kreditlar, maxsus dasturlar doirasida subsidiyalar berish, kreditlarni tijorat banklari tomonidan kafolatlash kabi moliyaviy ko'maklar berish;

- tadbirkorga soliqlardan imtiyozlar berish, jumladan, ilmiy-tadqiqot ishlari va kashfiyotlar uchun xarajatlar qismi hajmida foydadan olinadigan soliqdan chegirma qilish, foyda hisobidan soliqqa tortilmaydigan maxsus maqsadlardagi jamg'armalar tuzishga ruxsat berish, olingan foydani pasaytirilgan stavkalar bo'yicha soliqqa tortish;

- jadallashtirilgan amortizatsiya; -ishlab chiqarish va boshqaruvni tashkil etish sohasida ko'maklashish, texnikaviy va boshqaruvda yordam berish chora-tadbirlari tizimi;

- davlat buyurtmalarini bajarishda kichik biznes ishtirokini ta'minlash;

- yirik firmalar bilan integratsiya aloqalariga ko'maklashish. KBXTni tijorat banklari tomonidan qo'llab-quvvatlash nazariyasida, obyekt komponentlari va jarayonlardagi aloqalar hamda munosabatlar jamlamasini tizim sifatida qarab, u statik holatda emas, balki tashqi muhit bilan doimiy aloqada bo'lishi talqin etiladi.

Shuni takidlash kerakki, KBXT ni qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish, ayniqsa bozor iqtisodiyoti sharoitida mamlakatlar uchun juda murakkab va aniq choralarni ko'rishni talab qiladigan jarayondir. Butun dunyo tajribasida kichik biznesni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash amaliyotiga e'tibor qaratsak, sohani qo'llab-quvvatlash prinsipida davlat paternalizmi (otalikka oluvchi) prinsipialohida ko'rsatish mumkin. Buning mohiyati shundaki kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uch xil yondashuv modeli orqali amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Журавлева М.А. Совершенствование механизма формирования договорных цен в строительстве: Дис. канд. экон. наук: 08.00.05. Екатеринбург, 2006г. 235 с.
2. Mahmudov E.X., Isoqov M.Yu. Kapital qurilishiqgisodiyoti. Uquvqo'llanma. Toshkent: TDIU, 2005 y.
3. Коваленко Р.М. Организационно-экономические методы формирования цен на строительную продукцию с учетом возможного изменения стоимости ресурсов: Автореф.дис. канд.экон.наук:08.00.05 Нижегород.гос.архитектур.-строит.ун-т. - Н.Новгород, 2002. - 20с.
4. Айдаева С.А. Методические основы ценообразования в строительстве на современном этапе хозяйствования (На примере Республики Дагестан): Дис. канд. экон. наук : 08.00.05 : Махачкала, 2000 156 стр